

**Maramureșul din dreapta Tisei (azi, Ucraina)
(1 Decembrie 1918 - 26 iulie 1921). Românii rămân „între gazde”***

Dr. Ilie Gherheș, cercetător II
Muzeul Județean de Etnografie și Artă Populară
Baia Mare

Motto: „Așteptăm împreună de la toți funcționarii să se poarte cu poporul așa, ca acesta să vadă și să simtă că se află sub stăpânire părintească și nu străină.

Cunoștințe juridice extinse nu fiecare poate avea, dar simț de dreptate poate avea...

Numai așa se poate clădi România Mare”.¹

După cum se știe unul din truismele cel mai des invocate de către cercetători este acela că istoria este flacăra trecutului în mâna prezentului care luminează viitorul. Există, însă și excepții.

Începând cu 2 decembrie 1918 și până în 4 aprilie 1920 Consiliul Dirigent de la Sibiu și-a desfășurat activitatea ca guvern provizoriu pentru Transilvania. La 25 ianuarie 1919 acest for juridic decretează reorganizarea administrativă a teritoriilor intracarpătice unite cu Regatul României. Sunt organizate, ca atare, 23 de județe în care sunt numiți 23 de prefecți cărora li se vor adăuga încă trei prefecți pe lângă primarii orașelor Cluj, Arad și Sibiu, considerate ca „orașe principale”.

Lucrurile păreau să pornească pe un făgaș corect, într-o continuitate istorică firească, și aici în Maramureș, în întreg Maramureșul, adică de o parte și de alta a râului Tisa. Instalarea primului prefect român, ca un gest de normalitate, în persoana lui Vasile Chiroiu s-a petrecut fără incidente, în orașul reședință de județ, Sighet. Mult așteptatul eveniment este descris în detaliu, în ziarul „Sfatul”, oficiul Consiliului Național Român Comitatens Maramureș: „În seara zilei de 27 aprilie (1919 - n.n. I.G.) la 8 seara a sosit dl. prefect denumit de Cons. Dirigent Dr. Vasile Chiroiu, acompaniat de dl. Dr. Teodor Mihali, prefectul Solnoc-Dobâca. La gară l-au așteptat dl. general Olteanu în societatea dlui președinte al Cons. Naț. Rom. dr. Vasile Krindriș. În ziua de 28 Aprilie la orele 11 a.m. s-a conchemat ședința extraordinară a comitetului executiv al Consiliului în sala Consiliului unde s-au adunat toate notabilitățile române din Sighet și jur și unde s-a prezentat dl. prefect acompaniat de dl. prefect Dr. T. Mihali.

De aici toți au plecat în corpore la casa comitatului spre a prelua oficiul.

Fostul comisar dl. Zombory declară că prezența d-lui prefect nou însemnează forța majoră, la care cedează și predă oficiul. După aceasta steagul nostru tricolor se pune pe edificiul casei comitatului ce înseamnă luarea în posesiune - iar toți domni și țărani prezenți se adună în sala de sfat, unde dl. Dr. V. Kindriș deschide adunarea. După aceea dl. Dr. T. Mihali accentuează în termene frumoase însemnătatea zilei și situația importantă a Maramureșului în România. După aceea cetește actul de numire a dlui prefect cu voce rogându-l

să depună jurământul. Dl. prefect cu voce sonoră joară fidelitate M. Sale Regelui României. Dl. prefect preia cuvântul apoi în vorbirea lui adresată către cei prezenți accentuează că el a venit în semnul democrației și al naționalismului și cere ajutorul inteligenței din Mar.[amureș]. la munca mare ce ne așteaptă în viitor”.²

De asemenea, într-o adresă a Direcțiunii Financiare Maramureș, Serviciul Contabilitate, cu nr. 536/1919 acest moment cardinal, de fracturare a unei lumi, a unei istorii chiar este consemnat sec, lapidar, contabilicește: „Preluarea imperiului s-a întâmplat la 1 mai a.c.” (1919 - n.n. I.G.)³

La acel moment istoric județul Maramureș era organizat în zece plase (șase în stânga Tisei și patru în dreapta acestui râu). Toate aceste structuri administrative erau gestionate de la Sighet și pentru rezolvarea tuturor celorlalte (chestiuni) organele competente de la județ au apelat inclusiv la împrumuturi de la Banca Albina din Sibiu, operațiuni financiare garantate tot de către Consiliul Dirigent.⁴

În Gazeta Oficială nr. 54 a Consiliului Dirigent, din 13 septembrie 1919 este publicată împărțirea efectivă pe circumscripții electorale a întregului județ Maramureș, în vederea alegerilor celor nouă deputați. Pentru alegerile din luna noiembrie a anului 1919 cele zece plase ale județului au fost reconfigurate în nouă circumscripții electorale, după cum urmează:

„XIII. Județul Maramurăș.

1. Circumscripția: Vișău.

Constă din comunele secretariatelor Vișăul-de-sus, Vișăul-de-jos, Borșa, Moiseni și Leordina ale plășii Vișău.

2. Circumscripția: Dragomirești.

Compusă din:

a) comunele secretariatelor Dragomirești, Săcel, Sălișteea-de-sus, Cuhea, Jod, Rozavlia și Șieu ale plășii Valea.

3. Circumscripția: Rahău.

Compusă din:

a) comunele plășii Valea-Tisei și

b) comunele secretariatelor Crăciunelul-de-jos, Apșa-de-sus, (fără Apșa de Mijloc) ale plășii Sighet

4. Circumscripția: Sighet

Compusă din:

a) orașul Sighetul-Marmației și

b) comunele secretariatelor Handal, Saplonta, Apșa-de-jos, Slatina, Sărăsău și Apșa-de-Mijloc (fără Apșa-de-sus) ale plășii Sighet

5. Circumscripția: Bârsana

Compusă din:

a) comunele secretariatelor Bârsana, Călinești, Oncești ale plășii Sugătag;

b) comunele secretariatelor Glod, Strâmtura ale plășii Valea-Izei și

c) comunele secretariatelor Petrova și Poenele de sub munte ale plășii Vișău.

6. Circumscripția: Șugătag

Compusă din:

- a) comunele secretariatelor Ocna-Șugătag, Budești, Desești, Hărniciești, Giulești și Berbești ale plășii Șugătag și
- b) comunele secretariatului Rona-de-sus al plășii Sighet

7. Circumscripția: Câmpu-lung

Compusă din:

- a) comunele plășii Taras și
- b) comunele secretariatului Câmpul-lung al plășii Sighet.

8. Circumscripția: Teceu

Compusă din:

- a) comunele plășii Teceu;
- b) comunele secretariatului Colocari-de-jos (Kalocsa-Laz) al plășii Volova (Ökörmezö) și
- c) comunele secretariatelor Drăgăști, Visk, Saldoboș, Berezna și Săliștea-de-jos ale plășii Hust.

9. Circumscripția: Hust.

Compusă din:

- a) comunele plășii Hust, cu excepția celor cari aparțin secretariatelor Drăgăști, Visk, Saldoboș, Berezna și Săliștea-de-jos;
- b) comunele secretariatului Lipceni al plășii Dolha și
- c) comunele plășii Seleușul-mare (Nogyszölös) de sub administrația română (jud. Ugocea).⁵

La o analiză sumară a modului de arondare a localităților la circumscripțiile electorale, respectiv a secțiilor de votare vom observa că pentru alegerile de deputați din 2, 3 și 4 noiembrie 1919, la unele circumscripții sunt cuprinse atât localități de pe un mal al Tisei, cât și de pe celălalt; de precizat că unele așezări chiar îmbrățișează cele două maluri ale râului; votarea urmând să aibă loc în centrul de comună. Cazurile cele mai ilustrative în acest sens sunt cele din Sighet, Câmpulung, Teceu, iar la Hust sunt arondate localități care au aparținut județului Ugocea. De asemenea, la Rahău (actualul Rahiv din Ucraina) a fost organizată o secție de votare.

În urma scrutinului din 2, 3 și 4 noiembrie 1919 au fost declarați ca deputați următorii:

Județul Maramureș

Circumscripția electorală	Deputați aleși
Sighet	Dr. Vasile Lucaciu
Vișeu de Sus	Dr. Găvril Iuga
Dragomirești	Constantin Papuc
Rahău	Vasile Pop
Bârsana	Gheorghe Bilașco
Ocna Șugatag	Constantin Lucaciu
Câmpulung	Iosif Pop
Teceu	Teodor Bokotei
Hust	Oreste Ilnitci ⁶

Cea de-a doua rundă a alegerilor parlamentare din aceeași lună a anului 1919, desfășurată în zilele de 10, 11 și 12 noiembrie, respectiv cea pentru alegerea Senatului privea doar „corpul electoral al tuturor cetățenilor români (s.l.n. I.G.) în vârstă de 40 de ani împliniți” și prevedea alegerea unui „senator de fiecare număr de 70.000 de locuitori și de fiecare fracțiune suplimentară superioară numărului de 47.000 de locuitori”.⁷

Funcție de aceste criterii, teritoriul și populația județului Maramureș au fost împărțite în patru circumscripții:

„XIII. Județul Maramurăș.

1. Circumscripția: Vișău

Compusă din:

- a) comunele plășii Visău, cu excepția secretariatelor Petrova și Poienile de sub munte și
- b) comunele secretariatelor Dragomirești, Săcel, Săleșteea-de-sus, Cuhea, Jod, Rozavlia și Șieu ale plășii Valea-Izei.

2. Circumscripția: Sighet

Compusă din:

- a) orașul Sighet;
- b) comunele plășii Sighet, cu excepția celor cari aparțin secretariatelor Crăciunelul-de-jos, Apșa-de-sus, (fără Apșa de Mijloc) și Câmpul-lung;
- c) comunele plășii Sugătag
- d) comunele secretariatelor Glod și Strâmtura ale plășii Valea-Izei și
- e) comunele secretariatelor Petrova și Poienile de sub munte

3. Circumscripția: Câmpul-lung.

Compusă din:

- a) comunele plășii Valea-Tisei;
- b) comunele secretariatelor Crăciunelul-de-jos, Apșa-de-sus, (fără Apșa de Mijloc) și Câmpul-lung ale plășii Sighet și
- c) comunele plășii Taras

4. Circumscripția: Teceu.

Compusă din:

- a) comunele plășii Teceu;
- b) comunele plășii Hust;
- c) comunele secretariatului Colociari-de-jos, (Kalocsa-Laz) al plășii Valova (Ökörmezö);
- d) comunele secretariatului Lipceni al plășii Dolha și
- e) comunele plășii Seleușul-mare (Nogyszölös), de sub administrația română (jud. Ugocea).⁸

În urma alegerilor, rezultatul votului a desemnat următorii patru senatori:

Județul Maramureș

Circ. Electorală
Sighet
Vișeu de Sus
Câmpulung
Teceu

Senatori aleși
Ilarie Boroș
Al. Cuza-Anderco
Dr. Victor Ioanes
Dr. Iosef Pop senior⁹

Acest prim exercițiu democratic național de mare anvergură a fost și o demonstrație de forță pentru noul stat, Regatul României Mari. El a fost perceput ca atare și de către etnicii ucraineni din Maramureș, unii dintre ei prestând jurământ de credință statului român fără nici o șovăire și cu bucuria de a rămâne integrați unui stat cu regim monarhic, ferit de perspectiva bolșevizării. Acest fapt a fost reflectat chiar în Parlamentul României unde deputatul de Hust, Orest Ilnițki, etnic rutean, la 13 decembrie 1919, imediat după semnarea tratatului de pace cu Austria de către Regatul României (la 10 decembrie 1919) depune următoarea declarație de fidelitate: „Suntem încredințați din partea alegătorilor noștri ruteni a exprima sentimentele de nemărginită mulțumire și loialitate Maiestății sale regelui Ferdinand (aplauze prelungite) și toată recunoștința Consiliului Dirigent pentru respectarea atât de corectă a dreptului minorităților cu ocaziunea alegerilor (aplauze).

Poporul rutean din Maramureș, de când există, prima dată la aceste alegeri și-a putut manifesta liber voința sa și a putut alege reprezentanții săi (aplauze).

Avem toată încrederea că Parlamentul român va respecta totdeauna principiile democratice și va aduce legi bune și folositoare pentru toți cetățenii care ajung între granițele României Mari (aplauze).

Poporul rutean din părțile Maramureșului dorește și cere să se ia toate măsurile necesare pentru a fi anexat definitiv conform linie demarcațională de azi, pentru totdeauna la România Mare (aplauze prelungite și repetate)”¹⁰

Urmare a celor două tratate cu Austria și împotriva voinței populației locale precum și a frunțașilor județului, prin Jurnalul nr. 863 din 5 aprilie 1920 al Consiliului de Miniștri se autorizează Ministerul de externe și Ministerul de Război în vederea organizării evacuării armatei și administrației române din dreapta Tisei. În consecință în noaptea 20/21 iulie 1920 s-a încheiat evacuarea trupelor românești și, totodată a administrației noastre din dreapta Tisei.

Promis cu fermitate la una dintre tribunele unde s-a predicat Marea Unire de la Alba-Iulia, la 1 Decembrie 1918, eliberat cu arma și cu prețul a cinci morți și atingând cele două „limite etnice naționale”, respectiv, orașele Hust și Rahău, administrat firesc și în integralitatea sa între 1 Decembrie 1918 și 20 iulie 1920, de către statul român, Maramureșul din dreapta Tisei a fost lăsat ofrandă, cedat Cehoslovaciei la masa tratativelor de pace. Ca atare, din totalul de 10.354,9 km² au fost cedați statului nou format de la nordul țării noastre, Cehoslovacia, un număr de 6.673,9 km², adică două treimi cu peste 100 de localități și peste 100 de munți dintre care unii fiind ai maramureșenilor din stânga Tisei (România). Până la 26 iulie 1921 cehii n-au reușit să se mobilizeze și să preia efectiv administrațiile din dreapta Tisei, iar locuitorii acestui teritoriu au căpătat efectiv un statut de interregnum.

Nu mai puțin adevărat este faptul că teritoriul la care facem referință este numit „Rutenia subcarpatică” sau „teritoriul rutean” în unele din documentele Conferinței de pace de la Paris (1919-1920), iar anumite cercuri politice românești enunțau dorința de conciliere de a păstra măcar două din cele patru plase, iar Hust-ul era considerat „teritoriu rutean”. Cu toate acestea, Forumul diplomatic de la Paris a atribuit Cehoslovaciei întreg teritoriul din

dreapta Tisei așa cum prevede și Tratatul de la Trianon (4 iunie 1920), în secțiunea a IV a, art. 48, referitoare la „Statutul Ceho-Slovac”: „Ungaria recunoaște, precum au făcut-o deja Puterile aliate și asociate, deplina independență a Statului Ceho-slovac, care va cuprinde și teritoriul autonom al Rutenilor de la Sudul Carpaților”.¹¹

Ca o amară ironie istorică să invocăm și observația de bun simț că parlamentarii aleși în circumscripțiile și localitățile din dreapta Tisei au jurat credință Regatului România că aceștia au participat la elaborarea și votarea primelor legi întemeietoare pentru noul stat, fără să li să retragă legitimitatea deși areopagul de la Paris a făcut „să le fugă pământul de sub picioare”.

Note:

* Lucrarea a mai apărut într-o redactare asemănătoare în Revista „APȘA”, gazetă regională social-politică din Transcarpatia (Ucraina), nr. 2 (86), februarie - aprilie 2015, p. 4 - 5;

¹. Gazeta Oficială, publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Ținuturilor românești din Ungaria, nr. 54 din 13 septembrie 1919, Sibiu, p. 407, (în continuare G. Of.);

². „Sfatul”, officiosul Consiliului Național Român din Maramureș, anul II, nr. 17 din 2 mai 1919, p. 1;

³. Arhivele Naționale ale României, Fond Consiliul Dirigent, Dos. 36/1919, f. 13, (în continuare A.N.R.);

⁴. Ibidem, f. 44;

⁵. G. Of., op. cit., p. 414;

⁶. Monitorul Oficial nr. 171 din 18 noiembrie 1919, p. 9941, (în continuare M. Of.);

⁷. G. Of., op. cit., p. 407;

⁸. Ibidem, p. 424;

⁹. M. Of., nr. 172 din 19 noiembrie 1919, p. 9719;

¹⁰. Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 12, p. 109, col. 2-3, apud. Țineghe Cristina, Dezmembrarea Maramureșului istoric: decizii politice, reacții și consemnări în mărturii contemporane (1919-1923), Editura Centrul de Studii pentru Resurse Românești, București, 2009, p. 47;

¹¹. Tratatul de pace de la Trianon (4 iunie 1920), text publicat în Monitorul oficial al României din 21 septembrie 1920, în Trianonul între adevăr și ficțiune, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2005, p. 48.